

O'zDJTU magistratura
bosqichi 111-guruh
magistranti Mohira
Bo'giyevaning Lingvistik
tahlil metodlari haqida
taqdimoti

«Лингвистик таҳлил методлари» фанининг асосий мақсад ва вазифалари.

Фан – билимлар тўплами ва у узлуксиз бойиб, кенгайиб, тараққий этиб боради. Бирор бир фан соҳаси мустақил йўналиш олиши учун ўз тадқиқ методлари мажмуасига эга бўлмоғи лозим. Тилшунослик фани ҳам бундан мустасно эмас. Тил тизимида оид ҳодисаларнинг у ёки бу томони, маълум хусусиятларини ўрганиш имкониятларини берадиган усуллар (методлар) мажмуаси лисоний таҳлилнинг асоси, тилшуносликнинг фан сифатида шаклланиши учун хизмат қилган воситалар тўпламидир. Бироқ методлар турли-туманлиги сабабли уларни қўллашда маълум тамойилларга таянмоқ даркор. Аксинча, таҳлил объектига қандай нуқтаи назардан, қайси дунёқараш асосида ва қай йўсинда ёндашиш аниқ бўлмаган ҳолда тадқиқот натижаси ноаниқ, самарасиз бўлиши табиий.

«Метод» ва «методология» тушунчалари умумий ўзакка эга: юнонча *methodos* «бирор нарсага йўл».

Дархақиқат, бирор ҳаракат, амалий ва ақлий фаолият маълум усулда бажарилади. Аммо бундай ҳаракат воситасида бирор нарса, ҳодисанинг туб моҳиятини билиш учун аввал нимани излаш ва қандай излашни белгилаб олиш талаб қилинади. Шу сабабли *methodos* «бирор нарсага йўл» *logos* «таълимот, назария» сўзи билан бойитилган.

Лингвистик таҳлил методологияси – лисоний воқеликни билишнинг асосий йўллари, усулларини белгилаб берувчи таълимот назариядир.

«Метод» ва «методология» тушунчалари умумий ўзакка эга: юнонча *methodos* «бирор нарсага йўл». Дархақиқат, бирор ҳаракат, амалий ва ақлий фаолият маълум усулда бажарилади. Аммо бундай ҳаракат воситасида бирор нарса, ҳодисанинг туб моҳиятини билиш учун аввал нимани излаш ва қандай излашни белгилаб олиш талаб қилинади. Шу сабабли *methodos* «бирор нарсага йўл» *logos* «таълимот, назария» сўзи билан бойитилган. Лингвистик таҳлил методологияси – лисоний воқеликни билишнинг асосий йўллари, усулларини белгилаб берувчи таълимот назариядир.

Кўп асрлар давомида тараққий этиб келаётган тилшунослик фанида кенг миқёсдаги методлар мажмуаси шаклланган. Тил қурилиши таҳлили ҳам турли нуқтаи назардан, турли мақсад ва вазифаларни кўзлаган ҳолда бажарилиб келинмоқда. Бу эса методологик ёндашувлардаги ҳар хиллик, ноаниқликларга ва илмий хулосалардаги қатор қарама-қаршилиқларга сабаб бўлмоқда. Ана шу нохуш ҳолатлар сўзсиз ёш тилшунос-тадқиқотчилар фаолиятида катта тўсқинликлар туғдиради. Энг ачинарлиси, лисоний таҳлил методологиясига оид адабиётлар ҳануз етарли эмас ва тил уммонини билиш, унинг мукамал хусусиятларини ўрганиш ҳамда чексиз муаммолар ечимини излашга бел боғлаган ёш тадқиқотчилар кўплаб қийинчиликларга дуч келмоқдалар. Ҳатто баъзан уларда бирор бир муаммонинг ечимига доир иккиланиш ҳолатлари ҳам пайдо бўлмоқда.

Метод, методика ва методология тушунчалари

Фан соҳасида қўлланиладиган билишнинг восита ва амаллари умумлашмаси илмий тадқиқотлар **методини** ташкил қилади. Тадқиқот методи, албатта, ўрганиш учун танланган объектга монанд тарзда турли хил бўлиши мумкин. Шунинг билан биргаликда, тадқиқ методининг танланиши тадқиқотчининг борлиққа (объектга) бўлган муносабати билан ҳам белгиланади. Кейингиси алоҳида эътиборга лойиқ, чунки илмий тадқиқот ёки илмий тафаккур методологиясини белгилайди.

Билиш жараёни бевосита аниқ ва конкрет методларни талаб қилади, уларнинг йиғиндиси эса ушбу фаннинг тадқиқот **методикасини** ташкил қилиб, махсус-илмий методологиянинг маълум бир поғонаси ҳисобланади.

Илмий тадқиқот ишларига киришишдан аввал, унинг методларини, шаклларини, воситаларини тўғри танлаб олиш ва методикани илмий жиҳатдан асослаш лозим.

Методология

Методология инсон билиш фаолиятининг воситалари, мақсади ва назарий асосини аниқлаб беради. Методология доирасида тадқиқотчи воқеликдаги турли ҳодисаларни таҳлил қилиш тамойилларини танлайди, тадқиқот жараёнида эришилган натижаларни ўрганиш ва баҳолаш усулларидадан фойдаланади. «Фалсафа» қомусий луғатида методология тушунчаси икки йўналишда таърифланади:

1) Бирор фанда тадбиқ этиладиган тадқиқот усулларида мажмуи;

2) Илмий билиш ва дунёни ўзгартириш методи ҳақидаги таълимот. Н.Шермухамедова айтганидек, «Фан методологияси самарали билиш фаолиятининг умумий тамойилларинигина белгилаб беришга қодир, аммо у тадқиқ қилинаётган объектни билишнинг муайян йўлларида белгилаб бера олмайди». Ҳар бир объект тадқиқи алоҳида ёндашувни, махсус усул ва воситалар мажмуасидан фойдаланишни талаб қилади.

A dark grey arrow points to the right from the left edge of the slide. Several thin, light blue curved lines originate from the bottom left corner and sweep upwards and to the right across the page.

**E'TIBORINGIZ
UCHUN KATTA
RAHMAT**